

До 100-річчя від дня народження академіка Мстислава Всеволодовича Келдиша Національна академія наук України і Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського підготували книгу «М.В. Келдиш та українська наука», яку випустив Видавничий дім «Академперіодика». У цій ґрунтовній праці зібрано великий масив інформації про зв'язки всесвітньо відомого вченого і видатного організатора науки з українською науковою спільнотою. Представляємо це видання матеріалом із розділу «Виступи та інтерв'ю М.В. Келдиша з проблематики розвитку науки в Україні».

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ДОСЯГЛА ВИЗНАЧНИХ УСПІХІВ НА ПРОВІДНИХ ДІЛЯНКАХ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Промова президента АН СРСР академіка М.В. Келдиша на урочистих Загальних зборах АН УРСР, присвячених 50-річчю АН УРСР, 22 травня 1969 р., Київ

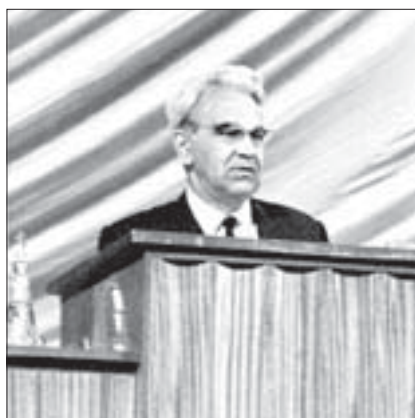
Дорогі товариші, друзі!

Дозвольте мені від імені Академії наук Радянського Союзу палко, сердечно поздоровити Академію наук України з її славним п'ятдесятиріччям і нагородженням вищою урядовою нагородою — орденом Леніна.

Піввіковий ювілей Української Академії — однієї з найстаріших і найбільших академій союзних республік — це важлива і радісна подія в житті країни, свято радянської науки.

Наука у нас піднесена на величезну висоту і її роль у житті радянського суспільства дедалі більше зростає.

Радянські вчені постійно відчують величезне піклування Комуністичної партії, Радянського уряду, всього радянського народу. Відомо, яку виняткову увагу до науки і вчених з перших років Радянської влади виявляв Володимир Ілліч Ленін, що розро-

Виступ президента АН СРСР академіка М.В. Келдиша на урочистих Загальних зборах АН УРСР, присвячених 50-річчю АН УРСР

бив основи політики нашої держави в галузі науки, народної освіти і культури. З ім'ям Леніна нерозривно зв'язаний початок державної організації науки в нашій країні.

Президент АН СРСР академік М.В. Келіш і президент АН УРСР академік Б.Є. Патон

У найважчі роки громадянської війни і розрухи В.І. Ленін виявляв всемірну підтримку науці і геніально передбачав її майбутній грандіозний розвиток. Саме на цей час припадає заснування першої з республіканських академій — Академії наук України.

Організація і наступний розвиток Академії наук УРСР є одним з яскравих проявів ленінської національної політики нашої партії, її турботи про піднесення економіки і розквіт національної культури всіх народів нашої країни.

Українські університети завжди посідали дуже важливе місце в розвитку всієї вітчизняної науки. Після Жовтневої революції наука на Україні набула величезного розвитку, який нерозривно зв'язаний з діяльністю Академії наук республіки.

За півстоліття Академія наук УРСР виросла в один з провідних наукових цен-

трів країни, внесла вагомий вклад у соціалістичне будівництво і зміцнення обороноздатності Батьківщини, сприяла завоюванню передових позицій у світовій науці в ряді важливих напрямів.

Академія наук УРСР здійснює керівництво розвитком усіх науково-дослідних робіт в республіці. Висококваліфіковані наукові кадри, розвинена мережа добре оснащених інститутів дають можливість Академії успішно вирішувати найбільш актуальні проблеми сучасної науки, що мають велике народногосподарське і теоретичне значення.

З перших років Радянської влади українські вчені брали активну участь у розв'язанні важливих завдань розвитку народного господарства і культури усїєї нашої неосяжної Вітчизни. Вже у роки перших п'ятирічок на Україні широко здійснювались дослідження з математики, фізики, геології, хі-

мії, біології, ґрунтознавства, ряду важливих напрямів технічних наук, особливо металознавства і гірничої справи. Це мало дуже велике значення для виконання планів соціалістичної індустріалізації і розвитку сільського господарства всієї країни.

Під час Великої Вітчизняної війни українські вчені внесли вагомий вклад у розвиток військової техніки. Одним з багатьох прикладів цього є вперше здійснене автоматичне зварювання під флюсом танкової броні. Українські вчені, інженери, конструктори багато зробили для збільшення виробництва військової техніки.

У післявоєнні роки в Академії наук України набрали інтенсивного розвитку багато нових перспективних напрямів науки: кібернетика, напівпровідникова техніка, електроніка, хімія високомолекулярних сполук, фізика низьких температур, спеціальне матеріалознавство. Своїми дослідженнями українські вчені активно сприяють прискоренню науково-технічного прогресу всієї нашої країни.

В Академії наук УРСР склалися такі широко відомі наукові школи, як алгебраїчна школа Д.О. Граве і школа математичної фізики М.М. Крилова, школа теорії пружності О.М. Динника, хімічна школа Л.В. Писаржевського, мікробіологічна школа Д.К. Заболотного, наукові школи О.О. Богомольця і В.П. Філатова в галузі медицини. Загальне визнання здобула наукова школа зварювання, виникнення якої зв'язане з ім'ям Євгена Оскаровича Патона. Широко відомі роботи М.В. Птухи з статистики, праці з сходознавства А.Ю. Кримського, з літературознавства — О.І. Білецького та мовознавства — Л.А. Булаховського.

Українська Академія досягла визначних успіхів на провідних ділянках сучасної науки. В галузі математики слід особливо відзначити досягнення з теорії нелінійних диференціальних рівнянь і нелінійних коливань, функціонального аналізу, геометрії.

Протягом останнього десятиріччя на Україні успішно розвиваються дослідження з кібернетики і створення електронної обчислювальної техніки. Зроблено вагомий внесок у теорію цифрових автоматів, у розробку методів синтезу елементів та логічних структур. Це сприяло організації та розширенню виробництва обчислювальної техніки та автоматизованих систем керування.

Загальноновизнані досягнення українських учених, що стосуються ядерної фізики, фізики твердого тіла, фізики напівпровідників. Вони багато зробили для створення теорії деформованих ядер, виконали важливі дослідження щодо взаємодії нуклонів і дейтронів з ядрами. На Україні сконструйовано ряд важливих експериментальних установок для роботи в галузі ядерної фізики. З них слід особливо відзначити лінійний прискорювач електронів на 2 мільярди електронів-вольтів.

Президент АН СРСР академік М.В. Келдиш і директор Інституту кібернетики АН України академік АН УРСР В.М. Глушков

Президент АН СРСР академік М.В. Келдиш, конструктор перших штучних супутників Землі і космічних кораблів академік С.П. Корольов і льотчик-космонавт Г.С. Титов

Українські фізики досягли визначних успіхів у розвитку теорії кристалів. Велике значення має виявлення природи холодного світіння молекулярних кристалів, створення теорії спектрів поглинання і розсіювання світла у таких кристалах.

Здобуто важливі результати у вивченні поведінки твердих тіл при низьких температурах, в теорії міцності.

На Україні сформувалась найвизначніша наукова школа з матеріалознавства. Спільними зусиллями вчених-матеріалознавців, хіміків, фізиків, механіків створено ряд нових цінних матеріалів: металокерамічних, тугоплавких сплавів, сплавів з особливими фізико-хімічними властивостями, розроблено нові технологічні процеси одержання чистих і надчистих матеріалів, процеси порошкової металургії, ряд найновіших металургійних процесів.

Усі ці дослідження зв'язані з роботою багатьох великих науково-дослідних центрів

країни і відіграли важливу роль у розвитку в СРСР сучасних галузей промисловості, особливо таких, як атомна і ракетна техніка, а також інших найскладніших ділянок нової техніки. Вони багато сприяли тому, що Радянський Союз зайняв провідне місце у дослідженні космосу.

Визначних успіхів добилася Україна в зварюванні. На основі найновіших наукових ідей та їх дальшої розробки створені і набрали великого розвитку прогресивні методи і передові технологічні процеси в металообробці, у машинобудуванні і металургії, в тому числі зварювання під флюсом, зварювання у середовищі захисних газів, електронно-променевого способу та інші.

Роботи в цій галузі — вагомий внесок у прискорення технічного прогресу, вони є прикладом комплексного розв'язання великих наукових і технічних завдань, прикладом плідного зв'язку науки і виробництва.

У хімічній науці також є великі досягнення, зокрема, в дослідженнях механізму і кінетики хімічних реакцій, в хімії комплексних сполук, колоїдній хімії, хімії фосфорорганічних сполук, хімії й технології води.

Широке визнання здобули праці українських вчених з ряду напрямів біології, в тому числі біохімії, фізіології, вищої нервової діяльності, мікробіології та вірусології, а також по вивченню флори і фауни республіки.

Велике значення має дослідження українськими геологами та геофізиками тектонічних рухів земної кори, закономірностей розміщення корисних копалин, розвиток наукових основ пошуку цих копалин. Значний внесок українських геологів у розширення мінерально-сировинної бази країни.

Ваші вчені багато зробили для розвитку гірничої справи, вони опрацьовують нові прогресивні методи видобування корисних копалин, дбають про поліпшення умов праці шахтарів.

Останнім часом успішно розвиваються дослідження морів та океанів, використання багатств яких набуває все більшої ваги.

Успішно працюють українські вчені і в галузі суспільних наук. Економісти розробляють проблеми соціалістичного господарювання, вдосконалення планування та економічного стимулювання, науково-технічного прогресу, підвищення ефективності громадського виробництва. Важливими є роботи по вивченню продуктивних сил республіки, її природних багатств та раціональних шляхів розміщення виробництва. Істотних успіхів добилися науковці в галузі філософії, історії, літературознавства, мовознавства.

Проведено цікаві археологічні дослідження на всій території України, що дають змогу виявити джерела утворення нашої держави, її стародавньої багатой культури.

В умовах сучасної науково-технічної революції, коли наука дедалі більше диференціюється і в той же час стає все більш комплексною, наукові зв'язки між різними установами нашої країни, між ученими різних міст і республік мають постійно зміцнюватись. Співробітництво академічної науки з вищою школою і промисловістю набуло тепер надзвичайно великого значення. Розв'язання найзначніших проблем технічного розвитку потребує спільної роботи багатьох наукових інститутів, конструкторських бюро і заводів. І саме завдяки тому, що наука нашої країни єдина, ми з успіхом розв'язуємо найсерйозніші проблеми технічного прогресу.

Потрібно відзначити успішне співробітництво українських вчених з ученими інших центрів і в галузі фізики твердого тіла, в проведенні досліджень з теорії твердого тіла, в опрацюванні методів одержання висококомічних сталей, створенні і впровадженні методів гідроекструзії.

Спільними зусиллями вчених створюються процеси плазменної та електронно-променевої обробки матеріалів, нового жаростійкого покриття, елементи та прилади для радіоелектроніки.

Розвивається співробітництво з проблем фізико-хімічної механіки, геології, океанології, гідробіології, мікробіології та з багатьох проблем суспільних наук.

Прикладом плідного зв'язку вчених Академії наук СРСР і українських вчених може бути розробка промислового методу синтезу алмазів. Промислові процеси, опрацьовані українськими вченими, так само як і вченими інших республік, широко застосовуються в усій країні.

Величезну роль відіграють не тільки спільні зусилля в досягненні наукових результатів, а й обмін науковими силами. З задоволенням можна відзначити, що багато видатних вчених, які працюють тепер у різних центрах Радянського Союзу, вийшли з українських

інститутів або протягом тривалого часу були зв'язані з їх роботою, що в ваших наукових установах працює чимало вчених, вихованих у наукових школах інших республік.

В процесі комуністичного будівництва все більше зростає роль науки, підвищується відповідальність радянських вчених перед народом. Усім вченим необхідно ще тісніше об'єднати свої сили для розробки наукових проблем, всемірного прискорення технічного прогресу і розв'язання актуальних питань розвитку економіки і культури.

Товариші! Дозвольте мені висловити впевненість, що традиційні наукові зв'язки і співробітництво вчених усіх наших республік всемірно розширюватимуться і зміцнюватимуться в інтересах успішного розв'язання великих і відповідальних завдань, які стоять перед радянською наукою. Ленінська національна політика, що єднає труд усіх наших народів у будівництві комунізму, виявляє величезний благотворний вплив на співдружність учених.

Сьогодні, в день святкування 50-річчя Академії наук УРСР, ми з радістю відзначаємо величезні досягнення української науки, її важливу роль в розвитку народного

господарства не тільки вашої республіки, а й усієї країни.

Ми бачимо, що наука чимдалі інтенсивніше розвивається в різних містах України. Проведено величезну роботу по спорудженню інститутів, озброєнню науки експериментальною базою. Вона ще більше стає на службу найактуальнішим завданням розвитку народного господарства. Це дає впевненість у тому, що вчені України разом з усіма вченими країни забезпечать розв'язання грандіозних проблем, які висуває перед наукою будівництво комунізму.

Дозвольте мені ще раз поздоровити славний колектив Академії наук, всіх учених республіки, весь український народ із славним ювілеєм, з високою нагородою і побажати вченим і всім трудівникам України дальшої плідотворної роботи в ім'я комунізму!

Дозвольте мені вручити президентові Академії наук УРСР адрес від Академії наук СРСР, в якому висловлені наші найкращі почуття і наша глибока повага до Української Академії наук.

Вісник Академії наук Української РСР. — 1969. — № 2. — С. 43–46